

tá údržba. Šindelová střecha je dnes nákladná mj. i v důsledku nedostatku řemeslníků, kteří její výrobu a údržbu ovládají, ale dříve si každý chalupník dokázal vyrábět šindele sám. Proto nebyla vyloučena ani střecha bez údržby, jejíž životnost je podle Spěváčka maximálně 15 let. Chalupníkovi se totiž nová vlastnoručně vyrobená střecha vyplatila víc než ošetřování staré krytiny. Udržovaný šindel může ale podle Spěváčka za určitých okolností vydržet i déle než sto let. „V loňském roce jsme opravovali báb barokního kostela v Počepicích na Sedlčansku a ve spodní části bábě se nachází evidentně originální šindel. Tomu napovídají kované hřebíky, jimiž je přitlučen,“ uvedl Spěváček. „Věž je datovaná přibližně 80. léty 18. století.“ Podle přednášejícího není velký rozdíl mezi smrkovým a modřínovým dřevem, přestože modřínové dřevo je obecně kvalitnější. Po krátké době se totiž jejich vlastnosti srovnají a dále záleží už pouze na umístění (střecha či svislá stěna) a údržbě.

Zahraniční zkušenosti s památkovou péčí představili ve dvou příspěvcích zástupci slovenského projektu Pro Monumenta³ Mgr. Daniela Zacharová, Ph.D., a Mgr. Ivan Farárik, oba z Památkového úřadu SR. Přestože se soustředili na představení projektu a jejich příspěvky se bezprostředně netýkaly dřevěných konstrukcí, získalo jejich vystoupení velkou pozornost. Daniela Zacharová hovořila o obecných východiscích, inspiracích a organizační formě projektu. Pro Monumenta se inspiroval nizozemským projektem Monumentenwacht⁴ a je zaměřen na preventivní údržbu památek jako způsob předcházení škodám většího rozsahu, k nimž by zanedbávání drobných poškození vedlo. Na rozdíl od Monumentenwacht nemá Pro Monumenta zázemí na úrovni regionální samosprávy, nýbrž byl integrován do nově vytvořeného oddělení slovenského státního Památkového úřadu. Ve struktuře úřadu si přitom zachovává jistou míru samostatnosti. Pracovníci Pro Monumenta komunikují přímo s vlastníky objektů. Pro Monumenta má tři regionální kanceláře (Trnava, Banská Štiavnica, Levoča) osazené vždy čtyřmi pracovníky a vybavené dodávkou jako jakousi mobilní dílnou, která navštěvuje objekty, na nichž došlo k poškozením a haváriím. „Prakticky to funguje tak, že nás vlastník objektu osloví (někdy na doporučení krajského Památkového úřadu), dohodneme výjezd, provedeme kompletní prohlídku objektu a diagnostiku problému. Naším ideálem je naučit majitele objektů pravidelné údržbě. Naše zásahy jsou často jen provizorním řešením, kterým se problém stabilizuje, a teprve potom je možné přistoupit k jeho řešení,“ vysvětlila Zacharová. Jako největší nepřítel památek se podle ní projevuje voda ve všech skupenstvích, a nejčastěji tedy jejich týmy řeší opravy střech a okapů.

Její kolega Ivan Farárik doplnil, že jako jednotlivci jsou všichni nuceni ovládat řadu oborů, disciplín a dovedností, aby v týmu dokázali vyřešit co nejširší

spektrum situací, teoreticky i prakticky. Představil řadu konkrétních kazuistik a mnohé se dotýkaly střech, a tedy i dřevěných krovů, například jejich poškození střelbou z 2. světové války, poškození lidových dřevostaveb nedostatečným větráním a temperováním, a došlo i na šindele. Přednášející potvrdil zkušenost, že bez údržby podléhá šindelová střecha rychlé destrukci, což může v důsledku vést k zániku celého objektu, takže by paradoxně v některých situacích udělal lepší službu neautentický plech než autentický šindel. Největší riziko ovšem podle něj spočívá v nezájmu o památkový objekt a neochotě pravidelně ho udržovat. Jako příklad složité situace uvedl jednoduše raně gotický kostelík v obci Rybník na středním Slovensku, který se zachoval v téměř intaktním stavu a obsahuje unikátní gotické nástěnné malby, nicméně počet zdejších věřících klesá, obyvatelé obce kostel dlouhodobě nechťejí, po generace je tu patrná touha srovnat ho se zemí. Teprve v roce 2014 se ho úsilím faráře podařilo rekonstruovat. „Ovšem pro koho?“ ptá se Farárik. „Kdo o něj bude v budoucnu pečovat?“

Seminář věnovaný dřevu uzavřel příspěvek Františka Ungra *Opravy hrázděné konstrukce špýcharu*. Praktik, tesař s bohatými zkušenostmi s opravováním dřevostaveb památkových objektů, představil svoji probíhající práci na obnově hrázděného špýcharu v Jesenici u Rakovníka. Budova čp. 97 je kulturní památkou od roku 1958 a představuje jeden z mála dokladů lidové hrázděné architektury v městečku. Ungr si získal pozornost publika zejména zaujatým detailním líčením konkrétních postupů opravy, které bohatě doprovázel fotografickou dokumentací. Také on se dotkl problematiky šindelů a prohlásil, že bez perspektivy pravidelné údržby (například v neobývaných objektech) nepovažuje jejich užití za smysluplné. Na střechu špýcharu v Jesenici bude proto letos po dokončení rekonstrukce vrácen eternit.

Seminář na Vyšehradě patří do řady Monumenta Viva, kterou pořádá Omnium s minimální podporou z veřejných zdrojů a s velkým osobním nasazením členů spolku už sedmým rokem; za tu dobu se podařilo zorganizovat stovky podobných akcí. Je jen škoda, že zvláště v případě takto praktického tématu a přítomnosti mnoha specialistů v publiku nedošlo ani na dotazy, ani na diskusi, která by mohla řadu témat posunout ještě dál. Jako prostor k navázání osobního kontaktu a pro výměnu zkušeností jsou ale i tak podobné akce neocenitelné.

Vilém FALTÝNEK

■ Poznámky

3 Srov. Pro Monumenta, <http://www.promonumenta.sk/>, vyhledáno 19. 3. 2020.

4 Srov. Monumentenwacht, <https://www.monumentenwacht.be/>, vyhledáno 19. 3. 2020.

10. výjezdní zasedání archeologů Národního památkového ústavu

Desáté setkání archeologů Národního památkového ústavu se odehrálo ve dnech 25.–26. dubna 2019, a to v sídle Metodického centra moderní architektury ve vile Stiassni v Brně.¹ Významnými hosty byli v tomto roce kolegové z Památkového úřadu Slovenskej Republiky.

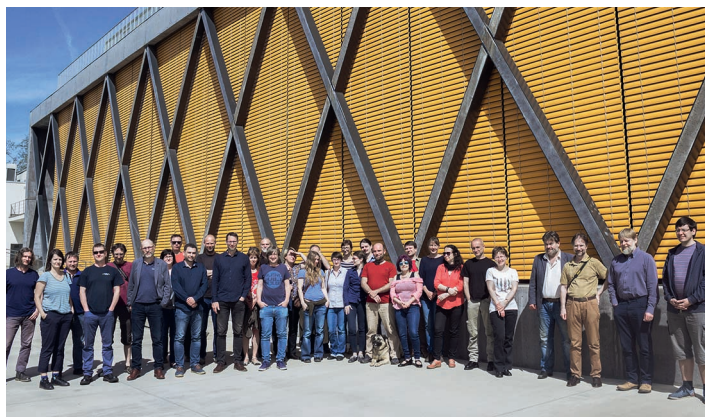
Tématem byla jako vždy jedna ze základních specializací v rámci odborné činnosti NPÚ, tedy archeologie jako celek. Jednání byla rozdělena, také již tradičně, do jednotlivých bloků. V rámci prvního z nich² se ve své přednášce *Deset let setkávání archeologů Národního památkového ústavu. Pokus o bilanci a výhled* pokusil vedoucí odboru archeologie Generálního ředitelství (GnŘ) NPÚ Martin Tomášek srovnat situaci v archeologii před 10 lety a dnes. Konstatoval přitom, že nedošlo k žádné zásadní změně v legislativní oblasti, která by ve větší míře ovlivnila fungování oboru – lze tedy říci, že hlavní témata v podmínkách stabilního oboru archeologie v rámci organizační struktury NPÚ zůstávají stejná jako před deseti lety. Dále zmínil nový památkový zákon a konstatoval, že na Ministerstvu kultury vznikla na toto téma pracovní skupina. Archeologie, tak jak je dnes v zákoně obsažena, by se však tímto návrhem neměla měnit.

Po úvodním příspěvku už následovala bilance jednotlivých pracovišť. Jaroslav Podliska z Územního odborného pracoviště v Praze hovořil o zkušenostech z velkého archeologického pracoviště, kde dominuje snaha o mezioborovou a meziinstitucionální spolupráci v oblasti metodiky výzkumu a ochrany památek. Zajímavé je sledovat, jakým způsobem Praha zaznamenává jevy v oblasti památkové péče, které se zde objevují poprvé. V pražském ÚOP je zřejmý odklon od záchranné činnosti, větší důraz je naopak kladen na expertní činnost pracovníků v oblasti archeologické památkové péče, preventivní archeologii (včetně péče o dočasně spravované nálezy v konzervátorské dílně) a definování hodnot území (koncept významných archeologických ploch). Podstatné je i řešení „odborných dluhů“ z minulosti (zpracování starých záchranných archeologických výzkumů, neboli ZAV, náleзовého fondu) nebo účast v rámci vědeckých projektů, mezi něž patří projekty podpořené Grantovou agenturou České republiky (GAČR), Programem na podporu aplikovaného vý-

■ Poznámky

1 O organizaci setkání se postarali kolegové z NPÚ, ÚOP Brno.

2 První, úvodní blok se věnoval koncepčním prioritám oboru archeologie a jejich naplňování.

1

2

Obr. 1. Účastníci 10. setkání archeologů NPÚ v Brně.
Foto: Jan Pařez, 2019.

Obr. 2. Petr Holub a Jaroslav Podliska u řečnického pultu.
Foto: Jan Pařez, 2019.

zkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) nebo Institucionální podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (DKRVO). Stále důležitější roli hraje i nutnost publikační činnosti, řešení otázky nového depozitáře archeologických nálezů atp.

Za ÚOP středních Čech se slova ujal Zdeněk Neustupný a vyzdvihl výzkumy, které pracoviště ve větší míře provádí jen na objektech ve správě NPÚ a pouze v malé míře na dalších památkách – tj. v rozsahu, který je pracoviště schopno samostatně zajistit. Zmíněna byla dobrá spolupráce s oddělením dokumentace, stavebněhistorického průzkumu i odborem archeologie ÚOP Praha. Prostřednictvím DKRVO je řešena dokumentace archeologických památek pomocí metody LIDAR.

Územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích (Jiří Havlice) provádí archeologické výzkumy na objektech ve správě NPÚ. V poslední době došlo ke zlepšení spolupráce s Územní památkovou správou, pokračuje dobrá spolupráce s Jihočeskou univerzitou, krajskými muzei i Archeologickým ústavem AV ČR. Pracoviště je bez vhodného depozitáře, dochází tedy k provizornímu ukládání nálezů na objektech.

Archeologové Územního odborného pracoviště v Plzni (Filip Kasl) často působí jako mediátoři u sporných archeologických výzkumů, jinak pracoviště také dává přednost akcím na objektech ve správě NPÚ. Zásadním problémem je čas na revizi kulturních památek v terénu.

Archeologické pracoviště při Územním odborném pracovišti v Lokti (Filip Prekop) vzniklo až roku 2009 a snaží se zaměřovat na vyhledávání a revize archeologických lokalit dle dat leteckého laserového ske-

nování (LLS) a souhrn poznání klíčových archeologických památek regionu. Dlouhodobě spolupracuje s katedrou archeologie Západočeské univerzity v Plzni, krajskými institucemi a externími specialisty. Zásadně pozitivní vliv na etablování pracoviště mělo jeho začlenění do programu DKRVO (od roku 2012). Oblast archeologických výzkumů reprezentuje snaha o liberalizaci investičních výzkumů zřízením krajské archeologické komise a již zmiňované soustředění se na objekty ve správě NPÚ a průzkum a dokumentaci porušených nebo nově identifikovaných lokalit. Na specifické druhy památek regionu (výšinná opevněná sídla, hornictví, proměna tradiční sídelní struktury spojená s nuceným vysídlením po roce 1945) se zaměstnanci pracoviště pokoušejí upozorňovat veřejnost různými aktivitami, např. přednáškami, terénními exkurzemi nebo happeningy.

Územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem (Hana F. Teryngerová) vyzdviho základní archeologický výzkum při obnově areálu zámku a kostela sv. Floriána v Krásném Březně (2009–2012), dále se zabývá drobnějšími a krátkodobými akcemi na objektech NPÚ i dohledy mimo ně, a to v celém ústeckém regionu. Větší zásahy a ZAV zde lze z kapacitních důvodů provádět pouze prostřednictvím subdodávek jiných oprávněných organizací. V současnosti, kdy každoročně stoupá počet žádostí o vyjádření týkající se archeologických terénů a další administrativní činnost, zužuje se zároveň prostor pro vlastní terénní a badatelskou práci.

Za Územní odborné pracoviště v Josefově sdělila Jana Kalferstová, že pracoviště především zajišťuje statutární činnost pro státní správu i pro firmy. Archeologické výzkumy provádí pouze na objektech ve správě NPÚ, a to za pomoci subdodavatelů, vzešlých z výběrového řízení. Spolu s Územní památkovou správou se podílí na tvorbě zadávací dokumentace. Aktivní revize stavu kulturních památek (KP) již není z kapacitních důvodů možná a probíhá prostřednictvím útvaru Odboru evidence, dokumentace

a informačních systémů (EDIS), který ji provádí v rámci své činnosti; v problémových případech probíhají konzultace.

Petr Holub z brněnského pracoviště vyzdviho spolupráci s referátem památkové péče brněnské pobočky Archeologického ústavu AV, snahu o aktivizaci regionálních komisí a o reidentifikaci moravských kulturních památek. Další agendou je identifikace lokalit zamýšlených k prohlášení za kulturní památky. Archeologické výzkumy probíhají hlavně na objektech NPÚ, mimo ně pak pouze výzkumy malého rozsahu, investorské výzkumy neprobíhají vůbec. Územní odborné pracoviště také funguje jako supervizor na projektech Integrovaného regionálního operačního programu (IROP).

V Telči (Stanislav Vohryzek) se terénní činnost také, až na nemnohé výjimky, omezuje na objekty ve správě NPÚ. Pracoviště se podílí i na některých dalších úkolech Územního odborného pracoviště, např. na kontrolách ochranných pásem. Problémem je (z časových a kapacitních důvodů) evidence nových lokalit. Zvláštním rysem pracoviště je popularizace archeologie vrcholného středověku pomocí kulturních akcí – popularizačních přednášek, výstav, pořádání Mezinárodního dne archeologie atd. Pracoviště se podílí na projektu NAKI II.

Specifikem kroměřížského pracoviště archeologie (Jiří Janál) je specializace především na archeologii zahrad, na stejné téma vznikla i metodika.³

Při Územním odborném pracovišti v Olomouci (Pavel Šlězar) se archeologové zaměřují jak na výzkumy na objektech ve správě NPÚ, tak i na investorské výzkumy, ale jen v „tradičních“ oblastech zájmu. Pracují v laboratoři i v novém depozitáři. Na jejich pracovišti probíhá revize prohlášených památek

■ Poznámky

3 Martin Gojda et al. *Archeologický průzkum památek zahradiho umění*, Praha – Kroměříž 2015.

archeologické povahy a dobře se odvíjí spolupráce s jinými organizacemi, např. s Univerzitou Palackého v Olomouci. Pracoviště se podílí na projektech vědy a výzkumu (VaV) i popularizaci archeologie.

Personálně větší pracoviště v Ostravě se zabývá především záchrannou archeologií jak „komerční“, tak pro fyzické nepodnikající osoby. V posledních letech se výrazně prohlubuje spolupráce s církví na obnově a rekonstrukcích sakrálních objektů. Pracoviště disponuje moderním vysokokapacitním depozi-tářem. Důležitou součástí odboru archeologie je laboratoř specializovaná na konzervaci kovů a dřeva. Pracoviště se významně zapojuje do vědeckých a výzkumných projektů, NAKI, mezinárodních projektů (Polsko), ale i popularizace archeologie.

Odbor archeologie na Generálním ředitelství NPÚ, jak referoval Martin Tomášek, ustálil své priority: především se jedná o moderní pojetí památkové archeologie, snahu o uchování archeologických terénů, soustředění se na spolupráci s garanty území a archeologii jako součást komplexní péče pro zachování a rozvoj hodnot památkového fondu.

Archeologové z územních odborných pracovišť v Liberci a Pardubicích bohužel v tomto roce nebyli přítomni.

O programu vědy a výzkumu referoval Jaroslav Podliska, přinesl informace o stavu plnění v roce 2018 s výhledem na roky následující s tím, že plánované výstupy za rok 2018 byly většinou splněny. Vyzdvihl skutečnost, že NPÚ byl při hodnocení výsledků vědy a výzkumu a koncepce na příští období zařazen do kategorie institucí A a je schválena dlouhodobá koncepce rozvoje výzkumné organizace NPÚ na léta 2019–2023 (účastní se 9 archeologických pracovišť NPÚ). Shrnuje také jiné probíhající aktivity vědy a výzkumu: GA – *Proměna městského domu*, NAKI I. – *Identifikace památkového potenciálu historické kulturní krajiny*, NAKI II. – *Archeologie z nebe*. V diskusi se probírala především aktuálnost témat ve vztahu k poslání NPÚ a mezioborová spolupráce uvnitř i vně instituce. Martin Tomášek vyzdvihl některé zajímavé projekty, zejména pak přeshraniční spolupráci.⁴ Do budoucna by se mělo stát rozvíjení spolupráce se zahraničím prioritou.

Jan Pařez z Generálního ředitelství NPÚ shrnul v příspěvku *Prostředky na záchranné archeologické výzkumy v rozpočtu NPÚ, vyhodnocení jejich využití v roce 2018* především skutečnost, že v současné době musí být prostředky použity primárně na podporu preventivní archeologie – zjišťovací výzkumy při přípravě akcí obnovy u objektů ve správě NPÚ, zjištění archeologického potenciálu, řešení staré zátěže (nezpracované výzkumy). Zmínil, že realizace IROP musí být řešena mimo tyto prostředky a zahrnuta do rozpočtů akce, nicméně účelné je např. použití těchto prostředků na předstihové zjišťovací

výzkumy, které přímo ovlivní kvalitu projektu obnovy a umenší následné zásahy do archeologických terénů; z pohledu stavby se tak předejde zbytečným konfliktům.

Dalším tématem bylo naplňování evidence archeologických nálezů NPÚ a výsledek revize fondu. Součástí byla vyčerpávající diskuse o naplňování tématu a prezentace olomouckého a pražského pracoviště.⁵

Následující den, v pátek 26. dubna, pokračoval tematický blok *Archeologické nálezy a péče o ně* přednáškou Jána Čániho *Obsahová stránka nálezo-vé zprávy, režim schvalování a její další využití*, poté dostali prostor hosté ze Slovenska.⁶ Z příspěvků slovenských kolegů bylo možné získat vhled do situace v archeologické památkové péči, tak jak funguje na Slovensku, a zamyslet se nad paralelami a rozdíly v archeologické péči jednotlivých zemí.

V další prezentaci seznámili Hana Dehnerová a Pavel Šlězár ostatní účastníky setkání s aktuálním stavem vytváření archeologických atlasů měst; následovala diskuse k tématu a poslední dvě prezentace z oblasti slovenské archeologické památkové péče.⁷

Desáté, výroční setkání archeologů NPÚ ve velmi přátelském duchu upevnilo svazky mezi jednotlivými pracovišti a přineslo všem účastníkům tolik potřebnou inspiraci.

Stanislava KUČOVÁ; Hana DEHNEROVÁ;
Dagmar VORLÍČKOVÁ; Martin TOMÁŠEK

■ Poznámky

4 ÚOP Ostrava, Loket a Ústí nad Labem se spoluúčastní mezinárodního montánního projektu v rámci UNESCO. ÚOP Praha spolupracuje na přednáškách s univerzitou ve Wroclawi apod.

5 Hana Dehnerová a Pavel Šlězár prezentovali příspěvek pod názvem *Stav uložení a evidence archeologických nálezů na ÚOP v Olomouci*. T. Cymbalak a Jaroslav Podliska pohovořili o archeologických nálezech a péči o ně na ÚOP Praha.

6 Jednalo se o následující příspěvky: *Legislatívne rámce pre spracovanie a schvalovanie výskumných dokumentácií z archeologických výskumov na Slovensku* (P. Bisták) a *Výskumná dokumentácia archeologického výskumu / otázky vyžadovanej a dosahovanej kvality spracovania jej súčastí na základe skúseností z praxe* (F. Jaššo).

7 *Základné štatistické vyhodnotenie archeologických výskumov a odovzdaných výskumných dokumentácií na Slovensku po r. 2002* (A. Feníková) a *Evidencia archeologických nálezov v správe Pamiatkového úradu SR* (T. Tomašovičová, A. Feníková, P. Kmetová, P. Bisták).

Hledání „hlubokého města“ na příkladu Druhého Říma

KALINA Pavel, *Hluboké město. Moderní metropole jako Druhý Řím*. Praha: Academia 2019, 508 s. ISBN 978-80-200-2939-3.

1

Obr. 1. Řím, Museo Ara Pacis, Richard Meier. Převzato z: Pavel Kalina, *Hluboké město. Moderní metropole jako Druhý Řím*, Praha 2019 (dále jen Kalina), s. 59.

Cílem objemné a nesporně objevné Kalinovy knihy je hledání „dobrého města“. Dobré, v autorově pojetí „hluboké“ město umožňuje maximum sémantických událostí pro své obyvatele či návštěvníky – na rozdíl od „plochého“ města minimalizujícího sémantické kolize. Náplň a poslání knihy vhodně uvádí citát Aristotela: „Obec sice vznikla pro zachování života, ale trvá za účelem dobrého života.“ Kniha je rozvržena na předmluvu, úvodní studii Hledání Druhého Říma, jedenáct kapitol rozboru vybraných euroamerických měst a pět kapitol věnovaných významným, převážně novodobým archetypům. V závěrečné 17. kapitole nazvané Třetí Řím a digitální město se věnuje vizím města následujícího tisíciletí. Knihu doplňuje epilog, resumé, literatura, seznam vyobrazení a též jmenný, místní a věcný rejstřík. V členění knihy autor konfrontuje sémantický rozbor měst a jejich vývojových vrstev s významnými archetypy i různými teoriemi měst. Výklad je podán vyprávěčskou formou, přičemž se Pavel Kalina osvědčuje jako zasvěcený historik a teoretik architektury i urbanismu. Publikace vyšla s podporou FA ČVUT v Praze a Českého historického ústavu v Římě.

V úvodní teoretické kapitole se vhodně poukazuje na vznik Petrohradu a jeho návaznost na antický Řím, s připomínkou rozboru Jurije Lotmana – „kultura nemůže existovat bez archetypu“. Hloubku měst dokládají ze sémantického pohledu jejich vývojové vrstvy. Není jistě možné uvést u měst všechny vrstvy (tj. i vedlejší), ale zásadním záměrem autora bylo zmínit ty hlavní. Podobu antického Říma určila pů-